

Handläggare
Anne Menes
Telefon: 08 508 10 320

Till
Östermalms stadsdelsnämnd
2015-10-22

Skillnadernas Stockholm

Remiss från Kommunstyrelsen (finansroteln) dnr 001334/2015

Förvaltningens förslag till beslut

Stadsdelsnämnden lämnar svar på remissen i enlighet med tjänsteutlåtandet.

Teenie Bennerholt
tf stadsdelsdirektör

Jan Rönnerberg
avdelningschef

Sammanfattning

En kommission, Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, har tillsatts med ett övergripande uppdrag att ge förslag på hur Stockholms stad kan minska skillnader i livsvillkor och hälsa för att därigenom öka välbefinnandet för alla stockholmare. Uppdraget utgår från Stockholms stads budget för 2015 och arbetet ska pågå åren 2015- 2017, därefter ska beslut fattas om hur arbetet ska utvecklas i stadens verksamheter. Kommissionen har nu presenterat en första rapport, Skillnadernas Stockholm, som visar att staden som helhet har en positiv utveckling vad gäller hälsa, upplevd trygghet, att sysselsättningen ökar och att inkomsterna stiger. Dock ökar samtidigt de sociala och de ekonomiska skillnaderna både mellan grupper och stadsdelarna emellan. Förvaltningen delar den problembeskrivning rapporten Skillnadernas Stockholm lyfter fram och anser att rapporten är tydlig och ger en bra överblick över växande sociala skillnader och segregation i staden.

Bakgrund

En hållbar och jämlik stad där utvecklingen mot ett mer delat Stockholm ska vändas är fokus för Stockholms stads budget för år 2015. Ett av inriktningsmålen fram till år 2018 utgår ifrån detta; ”Ett Stockholm som håller samman där alla barn ges lika möjligheter att uppnå kunskapsmålen, där bostäder finns till rimliga hyror och där alla äldre garanteras en trygg ålderdom och där jämställdhet, jämlikhet och tillgänglighet är självklara förutsättningar för politiken”. Som ett led i detta har kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm tillsatts. Kommissionens uppdrag är att analysera skillnader i livsvillkor i Stockholm samt ta fram konkreta åtgärder för en mer jämlik och socialt hållbar stad.

Det finns olika perspektiv att se på begreppet social hållbarhet. Brundtlandkommissionen formade år 1987 definitionen ”En hållbar utveckling tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”. Ett annat perspektiv på social hållbarhet utgår från att det ska finnas två saker i ett samhälle. Det ena är välfärd och innebär att människor ska ha en ha en hygglig standard och leva i en trivsamt miljö. Välfärd betyder också att fördelningen av livets goda ska vara någorlunda rättvis. Det andra är att sociala system, som samhällen, ska ha en förmåga att lösa problem som människor kan hamna i. Både Göteborgs stad och Malmö stad har utgått från ett folkhälsoperspektiv för att analysera orsakerna till växande skillnader i befolkningens hälsa för därigenom utarbeta strategier för att minska ojämlikheterna i hälsan. Stockholms stads utgångspunkt är att social hållbarhet handlar om fördelningen av livsvillkor som bidrar till välbefinnande och den sammanvägda graden av välbefinnande i samhället.

Rapporten slår fast att Stockholm är en attraktiv stad med goda möjligheter till utveckling för både invånare, företag och andra organisationer. Samtidigt är Stockholm en stad med sociala och ekonomiska skillnader i livsvillkor mellan stadsdelar och befolkningsgrupper. Dessa skillnader har, enligt rapporten, ökat i flera avseenden under de senaste tio åren. Skillnader i livsvillkor mellan stadsdelar och befolkningsgrupper utgör en grogrund för social oro och påverkar samhällets allmänna välbefinnande och hälsa negativt. Kommissionens arbete organiseras utifrån fyra utvecklingsområden: Uppväxtvillkor och utbildning, Arbetet och inkomst, Boende och stadsmiljö och Demokrati och trygghet.

Ärendet

Rapportens syfte är att ge en första samlad bild av skillnader i livsvillkor i Stockholms stad och utgår från fem ämnesområden som har bedömts vara avgörande för en socialt hållbar utveckling i Stockholms stad:

Välbefinnande och hälsa

- Samtidigt som folkhälsan generellt har utvecklats positivt i Stockholm under många år har skillnaderna i hälsa mellan grupper av människor ökat.
- Skillnaderna i ohälsotalet mellan olika stadsdelar är stora och generellt sett ökar ohälsan med avståndet från innerstaden.
- Skillnaderna i livslängd är större mellan utbildningsgrupper än mellan könen och utbildning har en större betydelse för livslängden i Stockholm än i riket.
- Det finns tydliga samband med lägre självskattad hälsa bland personer med kort utbildning och bland utrikesfödda. Variationen mellan stadsdelsområdena är stor och samvarierar i huvudsak med befolkningens socioekonomiska sammansättning i respektive område. Dock har kvinnor på Östermalm högst andel av sämre än god självskattad hälsa i innerstaden med 27 % jämfört med 24 % på Södermalm och 22 % på Norrmalm och Kungsholmen (s.23 i rapporten).

Uppväxtvillkor och utbildning

- Familjers ekonomiska situation utgör en grundläggande förutsättning för vilka uppväxtvillkor barn har i övrigt. Det finns samband mellan barnfamiljers ekonomi och viktiga aspekter såsom barns hälsa, boendevillkor och möjligheter att delta i fritidsaktiviteter.
- Under 2013 levde cirka 16 000 barn, 12 procent av stadens barnfamiljer, i relativ fattigdom i Stockholm. Barnfamiljerna återfinns enligt en tydlig geografisk koncentration i vissa stadsdelsområden.
- Skolresultaten är generellt goda i Stockholm men skillnaderna inom staden är stora. En tydlig bild visar att två grupper av barn har sämre förutsättningar än övriga att klara grundskolan. Det handlar om barn som invandrat efter grundskolestarten och barn vars föräldrar saknar gymnasieutbildning. Trots att alla skolor ska genomföra utbildning av hög kvalitet så konstaterar kommissionen att socioekonomiska förutsättningar har betydelse för elevers skolresultat i Stockholms stad.

Arbete och försörjning

- I Stockholm finns stora variationer mellan olika stadsdelar avseende andelen sysselsatta, inkomstnivå och utbildningsnivå. Högst sysselsättningsnivå återfinns i innerstaden.
- Bland personer som är utrikes födda ökar sysselsättningen med vistelsetiden och mer än var femte sysselsatt stockholmare har flyttat hit från ett annat land och utgör idag en stor del av arbetskraften.
- Personer som bor i ett område med låga nivåer avseende inkomst, utbildningsnivå och sysselsättning flyttar ofta därifrån i samband med att de får en ökad inkomst eller bättre utbildningsnivå vilket ökar den socioekonomiska polariseringen mellan olika områden.
- Andelen hushåll med långa biståndstider avseende försörjningsstöd har ökat från 26 procent år 1995 till 43 procent år 2014.
- Kvinnor drabbas hårdare än männen vid konjunkturedgångar när sysselsättningen minskar.

Boende och stadsmiljö

- Stockholm präglas av en ojämlig tillgång till attraktiva stadskvaliteter och i socioekonomiskt svagare stadsdelar finns i regel lägre tillgång till service, arbetsplatser, kollektivtrafik, parker och offentliga rum.
- Bristen på bostäder i staden är omfattande och drabbar i första hand socioekonomiskt svaga grupper och unga.
- Den socioekonomiska segregationen har ökat i Stockholm och har allt mer kommit att få en etnisk karaktär. Individer med olik bakgrund möter i allt mindre omfattning varandra i vardagslivet.

Demokrati och trygghet

- Valdeltagande i allmänna val anses vara ett bra mått på människors makt, delaktighet och inflytande. Skillnaderna mellan stadsdelarna är däremot stora och det finns en tendens till minskat valdeltagande i stadsdelar med redan lågt deltagande.
- Graden av social tillit, till andra människor och myndigheter är starkt korrelerad till utbildningsnivån. Personer med enbart grundskoleutbildning uppger i större utsträckning att de har låg tillit till andra i bostadsområdet.
- Majoriteten, 72 procent, av stadens invånare känner sig trygga eller mycket trygga i sitt stadsdelsområde. Stadens trygghetsmätning visar även att det generellt finns en starkare koppling mellan känslan av oro och sociala

riskfaktorer som ekonomisk utsatthet, ohälsotal och lågt valdeltagande än till faktiska polisanmälda brott.

- Generellt är kvinnor mer otrygga än män.

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm ska återkomma med fördjupad analys och förslag på strategier och åtgärder där stadens verksamheter gemensamt kan bidra till att vända utvecklingen. För att kunna göra detta inhämtar kommissionen information från övriga staden då berörda remissinstanser ombetts behandla delrapporten med utgångspunkt från tre frågeställningar.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts på socialtjänstavdelningen i samarbete med förvaltningens övriga avdelningar samt med rådet för funktionshindersfrågor.

Remissbehandling

Remissen inkom till stadsdelen 4 september från kommunstyrelsen med svarstid till 30 oktober 2015. Remissinstanser inom staden är övriga stadsdelsnämnder, facknämnderna arbetsmarknadsnämnden, utbildningsnämnden, kulturnämnden, socialnämnden, stadsbyggnadsnämnden och äldrenämnden samt stadsledningskontoret och Stockholms stadshus AB.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen delar den problembeskrivning rapporten Skillnadernas Stockholm lyfter fram och anser att rapporten är tydlig och ger en bra överblick över växande sociala skillnader och segregation i staden. Detta är problem som Stockholm delar med många andra städer både nationellt och internationellt. Förvaltningen ser gärna att eftersträva en stadsutveckling som bygger på dialog, nätverk och politisk legitimitet samt samarbeten mellan folkvalda och tjänstemän inom offentlig sektor. Övergripande visioner har en tendens att sällan nå lokalsamhället. Det krävs förankring hos invånarna i lokalsamhället och invånarna måste förstå och bli inkluderade för att visioner ska kunna få fotfäste. Att arbeta för ökad social hållbarhet kan inte enbart fokusera på lika till alla, utan också på att göra skillnad genom att se människors behov och förutsättningar. Det är viktigt med generella insatser, men de behöver anpassas så att de bättre motsvarar olika människors behov och resurser måste styras mot de områden där de behövs bäst.

Hur ser nämnden på sina egna verksamhetsområden i arbetet med att motverka ojämlika livsvillkor och verka för stärkt social hållbarhet i Stockholms stad?

Ett av stadens inriktningsmål är att Stockholm ska vara en sammanhållen stad där alla stockholmare ska ges möjlighet att

utvecklas utifrån sina förutsättningar. Östermalms stadsdelsnämnd bidrar till att skapa förutsättningar för alla invånare i det arbete som sker i våra kärnverksamheter. Det handlar om att alla barn i förskolan ska ges lika möjligheter att uppnå kunskapsmålen, att nämnden säkerställer grundläggande individuella rättigheter, att nämnden stärker människors delaktighet och inflytande och att invånarna på Östermalm ska ha tillgång till en levande och trygg närmiljö.

Förskolan utgör grunden för det livslånga lärandet. En utmaning när det gäller att bidra till stärkt social hållbarhet i staden är en likvärdig förskola, vilket innebär att alla barn ska få ta del av en verksamhet av lika hög kvalitet oavsett vilken förskola de går i. Detta gäller även inom stadsdelsområdet. Arbetet med att motverka ojämlika livsvillkor och verka för stärkt social hållbarhet inom förskolan handlar just om att skapa en likvärdig förskola, oavsett område. Det är viktigt att barns lärande i förskolan för hållbar utveckling ses som en integration mellan sociala/kulturella, miljö- och ekonomiska aspekter.

Forskning visar att föräldrar som har en bra relation med sina barn ger barnen en trygg uppväxt och stärker deras självkänsla. För att möta behov av tidiga och förebyggande insatser erbjuder förvaltningen insatser i form av föräldrastödsprogram, exempelvis Komet och Alla barn i centrum, ABC.

Förvaltningen avser att utveckla helhetssynen inom socialtjänsten och har därför sökt och blivit beviljad projektpengar till projektet förstärkt barnperspektiv och föräldrastöd för att utforma ett föräldrastöd för föräldrar med missbruksproblematik.

Parkernas utformning stärker det sociala kapitalet, ökar tryggheten och bidrar till möten mellan grupper i samhället. Genom att arbeta för flexibla och mångfunktionella parker arbetar förvaltningen för att fler målgrupper ska känna sig välkomna att besöka platsen. Enligt stadsdelsnämndens parkplan för Östermalms stadsdelsområde ska parkerna vara inbjudande och tillåtande demokratiska rum där alla får plats och mängder av olika upplevelser erbjuds. I synnerhet stadsdelsområdets större parker är viktiga mötesplatser för människor från olika delar av staden. Förvaltningen arbetar med att öka delaktigheten för medborgarna genom medborgardialog och försöker ständigt hitta nya former för dialog i syfte att nå ut till olika grupper i samhället. Förvaltningen upplever att det lokala engagemanget inom Östermalms stadsdelsområde är stort och ser att stadsdelsnämndera har en viktig funktion för närdemokratin. För att staden ska bli mer jämlik anser förvaltningen att det behöver finnas tydliga stadsövergripande strategier för till exempel stadsodling, medborgardialog och

jämställdhetsarbete i parker och grönområden. Detta för att undvika att olika stadsdelsförvaltningar arbetar på olika sätt och på sätt som skapar differentiering inom staden.

En förutsättning för en god och jämlik vård och omsorg är att alla har tillgång till relevant information. Den snabba tekniska utvecklingen kan riskera att ställa exempelvis äldre utan digital kompetens utanför. Det är positivt att staden satsar på digital kompetensutveckling inom äldreomsorgen vilket kan bidra till att utjämna dessa skillnader på sikt.

För stadsdelsnämndens nyaste bostadsområde, Norra Djurgårdsstaden, har stadsdelsförvaltningen en samordnande funktion för social hållbarhet, vilket återfinns i stadens program "Övergripande program för miljö och hållbar stadsutveckling i Norra Djurgårdsstaden" (2010). I den pågående revideringen läggs stor vikt vid engagemang, delaktighet och lärande. De inledanden prioriteringarna för förvaltningen var:

1. Dialog med de nya invånarna för information, grannsamverkan, engagemang och förståelse för miljöprofilen.
2. Samarbete mellan gamla Hjorthagen och Norra Djurgårdsstaden för att ge de nya invånarna en ingång till det etablerade lokalsamhället.
3. Lokala kulturfrågor som ett sätt att lyfta de nya bostadsområdena
4. Fånga upp människors intresse av lokal odling, brukaravtal och liknande.
5. Trygghetsfrågor i samarbete med närpolis och byggherrar.

Följande punkter är slutsats om vad som haft betydelse för att lägga en grund för delaktighet från invånarna i stadsdelsområdet:

1. Börja med att bygga nätverk
2. Bjud in boende till möte
3. Samarbeta brett i projekt
4. Hitta innovativa former för dialog
5. Skapa ett naturligt nav för medborgarperspektivet
6. Hämta stöd från forsknings- och utvecklingsprojekt
7. Tillsätt resurser – det lönar sig i längden.

En hel del aktiviteter genomförts, exempelvis boendemöten, seminarieserie, öppet hus, medborgardialog inför upprustning av Hjorthagens natur- och kulturstig, stadsodling, biodling och kommunikation i form av bland annat nyhetsbrev, webb, sociala medier och lokalpress.

Vilka huvudsakliga utmaningar för att bidra till stärkt social hållbarhet i Stockholms stad ser nämnden inom sina verksamhetsområden?

En utmaning för stadsdelsområdet är ohälsan bland kvinnor och unga tjejer. Trots att stadsdelsområdet i stort uppvisar en positiv hälsoutveckling så utmärker sig kvinnor genom en sämre uppskattat hälsa i jämförelse med män och i jämförelse med andra innerstadsdelar.

Förvaltningen ser vidare att bostadsförsörjningen har förändrats i takt med att andelen bostadsrätter ökat och hyresrätterna blivit färre. Detta riskerar att inverka på invånarnas möjligheter att välja var de vill bo och att människor som är uppväxta på Östermalm inte har råd att bo kvar i området när de ska in på bostadsmarknaden. Bostadspriserna och hyror i nya hyresrätter är höga i stadsdelsområdet vilket kräver höga inkomster. Förvaltningen är inte främsta aktör att påverka utvecklingen men vill betona vikten i att frågan lyfts centralt. Förvaltningen arbetar med såväl omfattning som inriktning på bostadsbygget och bevakar att andelen omsorgslägenheter och verksamheter i kommunal regi kommer med tidigt i planeringen i stadsutvecklingen. En särskild utmaning i Norra Djurgårdsstaden när det gäller social hållbarhet kan nämnas prisläget, som är högt för både bostadsrätter och hyresrätter, vilket kan leda till ”omvänd segregation” med boende som består av höginkomsttagare. Staden kan här sträva efter att öka mångfalden genom att exempelvis göra stadsdelen attraktiv som besöksmål för boende i andra stadsdelar med ett brett utbud av kulturella aktiviteter i samarbete med föreningsliv.

En viktig uppgift för nämnden är att stötta det medborgardrivna engagemanget, som i Norra Djurgårdsstaden/Hjorthagen resulterat i HIND – Hjorthagens Intresseförening i Norra Djurgårdsstaden. På så vis kan de boende själva driva frågor som är angelägna, till exempel kring kommunikationer och närservice. En utmaning i Norra Djurgårdsstaden är att få med sig invånarna i ”gamla” Hjorthagen, som kanske känner både skepsis och oro inför stadsutvecklingen.

Det finns en utmaning i att värna och utveckla parker och grönområden i takt med att staden förtätas. Attraktiva stadskvaliteter i form av närhet till service, arbetsplatser, kollektivtrafik, parker och gröna rum bidrar alla till att skapa en boende- och stadsmiljö med högt välbefinnande. Förvaltningen vill betona vikten av att den sociala hållbarheten finns med från början i planeringen när staden växer. Tillgång till kommunal service,

kollektivtrafik, parker och torg, idrotts- och rekreationsmöjligheter med mera måste få ta plats i ett snabbt växande Stockholm.

Vilka ytterligare utmaningar, utöver de som framkommer i rapporten, kan nämnden identifiera utifrån sina egna verksamhetsområden?

Den markanta ökningen av ensamkommande barn till staden och till stadsdelsnämnden har lett till att läget är mycket ansträngt inom socialtjänsten. Det råder stor brist på boenden för ensamkommande barn. Situationen avseende personalförsörjningen gällande socialsekreterare som ska utreda ärenden är problematisk. Eftersom antalet ensamkommande ökar så drastiskt måste nämnden och staden centralt planera för den ökade anhörginvandringen som förvaltningen förutsätter kommer att ske. Tillgången till boende är redan nu på bristningsgränsen och på sikt kommer det krävas en långsiktig planering utifrån exempelvis arbetstillfällen, skolgång och sjukvård.

Stadsdelsnämndens sociala barn och ungdomsvård arbetar för att barn och ungdomar ska få sina grundläggande behov tillgodosedda genom trygga och stabila uppväxtförhållande och förutsättningar som gynnar deras utveckling. Socialtjänstinspektörernas rapport från år 2013 visar att det har skett en ökning av antalet orosanmälningar som rör misstanke om att barn far illa. Östermalms stadsdelsförvaltning ser samma ökning och därigenom en utmaning i att bibehålla en fortsatt hög kvalitet inom den sociala barn- och ungdomsvården om ökningen fortsätter.

Inom äldreomsorgen vill förvaltningen särskilt lyfta fram behovet av en ”vårdlots” för svårt sjuka äldre och demenssjuka då målgruppen kan ha svårt att navigera i vård- och omsorgsapparaten. Okunskap och oförmåga att söka vård och omsorg kan leda till ojämlikhet och ohälsa varför det uppsökande arbetet på individnivå med fokus på utsatta grupper är särskilt viktigt för att motverka skillnader. Vidare finns det en tydlig tendens att äldre med särskilda behov såsom utvecklingsstörning, psykiska problem, missbruk och sociala problem lever längre. Det ställer krav på äldreomsorgen att utöver traditionella insatser som hemtjänst, särskilt boende och dagverksamhet även tillhandahålla mer anpassat stöd och specialistkompetens.

Bra, tillgängliga boendeformer betyder mycket för äldres fortsatta självständighet och välbefinnande. Bostäderna bör redan från början vid nybyggnad eller ombyggnad, anpassas till människor med funktionshinder. Ett större utbud och tillgång till mellanbostäder eller trygghetsbostäder, kan innebära att äldre upplever en större trygghet och därigenom kan skjuta upp behovet av särskilt boende.

Likaså leder utvecklingen av olika boendialternativ valmöjligheterna och därmed äldre hushålls rörlighet på den lokala bostadsmarknaden. Fler boendialternativ för äldre kan också bidra till en minskad trångboddhet och problem med bostadsförsörjning. Kommunen bör även aktivt stimulera äldre att planera sitt boende i tid och öka flyttbenägenhet inom det ordinarie bostadsbeståndet.

Personer med funktionsnedsättning har stora svårigheter att komma ut på den reguljära arbetsmarknaden och målet ska vara i möjligaste mån lönearbete. Det finns behov av gemensamma insatser från kommun, arbetsförmedling, försäkringskassa och arbetsgivare att öka antalet arbetstillfällen för dessa grupper.

Bilaga

<http://www.stockholm.se/-/Nyheter/Om-Stockholm/Hallbarhetskommisionens-forsta-rapport-klar/>